

Ivo Kalina (1925.-1995.)

Zidanje hrvatske apstrakcije

Uz netom završenu izložbu Ive Kaline u Galeriji Forum o petoj obljetnici slikarove smrti

Piše Ivica Župan

U povodu pete obljetnice smrti Ive Kaline (Zagreb, 1925. - Opatija, 1995.) zagrebačka Galerija Forum priredila je izložbu od šezdesetak njegovih djela iz zbirke slikarove udovice Anite Baričević-Kalina. Kalina je do 1963. živio i stvarao u Zagrebu, a potom sve do smrti u Opatiji. Od 1956. do 1959., u doba oštre i žestoke polarizacije oko apstrakcije, kao jedan od prvih slikara u suvremenoj hrvatskoj likovnoj umjetnosti potpuno je artikulirao svoj apstraktno-gestualni izričaj, koji će sustavno i s velikim rezultatima razvijati tijekom sljedećih desetljeća. Izložbu su koncipirali voditelj Galerije Forum Milan Bešlić i riječki povjesničar umjetnosti Ervin Dubrović. Bešlić je odabrao Kalinine kolaže nastale između 1959. i 1965., a Dubrović *Kalinine groteske* iz 80-ih, nastale prema figurativnim motivima - ribama, pijetlovima, mačkama, među kojima je dominantan motiv ljudskog lica.

Podloga ili predtekst Kalinini kolaži zanimljivi su i zbog toga što zorno dokumentiraju razvitak hrvatske apstrakcije, koja se, upravo dok je u njoj boravio Kalina, "kovala" u Državnoj majstorskoj radionici Krste Hegedušića i potom unutar Grupe mart, čijim je članom bio, i različite etape recepcije u 50-im i 60-im važnih svjetskih uzora, posebice Franza Klinea, Pierrea Soulagesa, Hansa Hartunga, Mimma Rotelle, Roberta Rauschenberga. Bešlić je kolaže, što je mudar potez, poslagao kronološki, čime je receptoru omogućio praćenje etapa u razvitku Kalinine morfologije, a time automatski i domaće apstrakcije, čijim je on, kako rekospio, pionir

bio. Prva Kalinina apstraktna djela pokazana na izložbi nisu kolaži, nego gestualni i vehementni crteži kistom i crnim tušem, koji se potom artikuliraju u kaligrafskoj formi ("kineski ideogram") kakvu je inaugurirao Kline, ali kakvu nalazimo i kod Hartunga i kod drugih Kalininih uzora iz tih godina. Kaligrafske i slične motive - smeđe, plave, bijele, gdje kad tamne, a često i kromatski razigrane - stvara trgajući i režući tonirani kolaz-papir i komade i vrpce jednobojnoga ili novinskog papira, s različitim tipografijom. Slaže ih u zanimljive, čvrste i zasićene apstraktne kompozicije, koje potom, oko 1962., pretvara - redovito intervenirajući gvaljom, mrljom, akcijskim crtežom, ali i snažnom, vehementnom širokom gestom, čime zanavlja interes za teksturu i materično - u atraktivne i vrlo složene lirske kompozicije. Potom nesputano bogati strukturu kolaža ubacujući u njih akcijske intervencije tušem, kistom, ali i drugi materijal - fotografije, cijele komade novinskih stranica i časopisa, isječke iz novina... Kada se, kao kod Rauschenberga, između 1963. i 1965. - kao citati, ali sa svom svojom semantičkom moći - pojavljuju novinske, modne i kataloške fotografije, raznorodne ilustracije, monokromne vrpce kolaz-papira, fotografije unutrašnjosti automobila, svoda Sikstinske kapele, fotografije modnih kreacija, razderane vlastite slike... kolaži mu, koje k tomu sada još ambicioznije doraduje kistom umočenim u tuš, poprimaju i mimetičke (popartističke) vrijednosti. U nas su u to doba Nikica Reiser, Ivo Gattin i slovenski slikar Gabrijel Stupica također rabili tehniku kolaža, ali uvijek, kako je ustvrdio Valušek, "kao podlogu slici, a nikad kao osnovni likovni sadržaj".

Kolaži su Kalini očito bile predteksts, pomoćni kreativni proces, vježbe za slike, skice za velike

Kada oko 1965. Kalina prestaje raditi kolaže, još uvijek nije - iako je, opravdano, kao izuzetan talent, bio velika nada hrvatskog slikarstva - do kraja stvorio vlastiti rukopis, pa ga je, preselivši se u pokrajinu, morao artikulirati vodeći djelomice računa o mogućnosti recepcije moderna slikarstva novoga okruženja

Ivo Kalina: Lice žene, tempera (50x70 cm, 1982.)

formate, polazište za nova istraživanja strukture, kompozicije i materičnosti i zacijelo bi ih razvijao u kombiniranoj tehnici dalje razvijao u odgovarajućim formatima da je u Opatiji - u koju se doselio 1963. - bilo interesa za takvo što. Opatijci su od slikara tražili slike po njihovom ukusu, pa je stvaranje kolaža ostala autorova intimna preokupacija, koja prestaje 1965. i čije se domašaje gotovo da i nije usudio pokazivati, pa su oni u svojoj punoj vrijednosti i atraktivnosti zabljesnuli tek 1994. kad ih je, spremajući Kalininu retrospektivu, reafirmirao Berislav Valušek.

Upotpunjena slika Kada oko 1965. Kalina prestaje raditi kolaže, još uvijek nije - iako je, opravdano, kao izniman talent, bio velika nada hrvatskog slikarstva - do kraja stvorio vlastiti rukopis, pa ga je, preselivši se u pokrajinu, morao artikulirati vodeći djelomice računa o mogućnosti recepcije moderna slikarstva novoga okruženja. Konkretno, sve što je potom stvorio kao sebi imanentno, imalo je ukalkulirane i (skućene) mogućnosti recepcije sredine u kojoj je tada stvarao, pa je sve što je stvorio iza 1963., ostvareno ispod njegovih stvarnih slikarskih mogućnosti... "Tone" materijala koji su nastali koketiranjem s lokalnim ukusom "progutali" su gradanski stanovi i opatijski hoteli, a taj golemi fond slika, crteža, pastela i grafika nije uopće bio obuhvaćen Valušekovom retrospektivom.

O tomu kako su Opatijci doživljavali svoga najvećeg slikara svjedoči i knjiga Dobro jutro, gospodine Kalina, koju je, po naruđbi grada Opatije, napisao Dubrović i na izložbi predstavio 30. ožujka, u kojoj je, u maniri francuskoga

literarnog žanra *par lui meme*, prepričao Kalinin životopis, dakako, s naglaskom na opatijske godine. U to da je, dok je stvarao u Zagrebu, Kalina bio ozbiljniji i intrigantniji slikar zagrebačka se publika mogla uvjeriti na izložbi Enformel što je istodobno kad i ova izložba u Galeriji Forum trajala u Domu hrvatskih likovnih umjetnika, gdje su bila pokazana neka slikarova važna djela koja su, uz ostaloga, svjedočila Kalininu sjajnu recepciju enformela i gestualne apstrakcije. *Kalinine groteske* iz osamdesetih, tempere nastale skicizno, tušom i temperom, koje Dubrović predstavlja kao *croquis*, nastale su zahvaljujući slikarevu neprekidnom zanimanju za portret i autoportret, a na izložbi, uz rjeđe motive pijetlova i mački, dominira groteskno, daumierovsko iskeženo ljudsko lice, čiji groteskni i nakazno-komični oblici i ekspresija uopće puno toga duguju kasnome Picassu, ali i Villemu de Kooningu, važnome uzoru čiji je općeniti utjecaj na Kalinu sveudilj ostao neistražen. Originalnost ovome ciklusu više daje elaboracija pozadine, u čiju je žarku i intenzivnu kromatiku slikar uspješno i spretno utjelovio puno od vrijednosti mediteranskoga, liburnijskog krajolika. "Svaki se od tih pijetlova i riba", piše Dubrović, "postavljenih plošno i naslikanih bravurnom gestom, jasno otkriva kao rad donedavnog slikara gestualne apstrakcije, koji sliku i nadalje gradi prilazeći joj iskustvom apstraktnoga slikara - no s biljegom novog vremena".

Ovim dvama Kalininim nereprezentativnim i po umjetničkim dosegima neujednačenim ciklusima upotpunjuje se slika o njemu kao važnome hrvatskom slikaru, nestoru koji je "zidao" hrvatsku apstrakciju.

Ivo Kalina: Kolaž, kolaž (tuš/papir, 1963-65.)

